

POLYFUNKČNOSTĚ A POLYSÉMICKÝ CHARAKTER PREDLOŽKOVY-MENNÝCH SPOJENÍ A ICH VPLYV NA EKVIVALENCIU. EXEMPLIFIKÁCIA NA PRÍKLADE LOKÁLNYCH SPOJENÍ¹

Simona Fraščíková

Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

FRAŠČÍKOVÁ, Simona: Polyfunctionality and polysemic character of preposition-noun combinations and their influence on equivalence. Exemplified on local combinations. *Philologia*, vol. XXX n° 2 (2020): 205–225.

Abstrakt: Predložená štúdia sa zaoberá problematikou binárnych primárne lokálnych predložkovo-menných fráz v nemeckom jazyku a poukazuje na ich polysémantický charakter a polyfunkčnosť na úrovni vetnej konštrukcie. Cieľom je poukázať na to, ako kontextuálne zasadenie týchto minimálnych ustálených konštrukcií ovplyvňuje ich uchopenie nie len ako lokálnych jednotiek, ale zároveň ukazuje, ako dochádza k rozšíreniu ich extenzie mimo konceptu priestoru. Zvláštna pozornosť je venovaná i kontrastívnemu aspektu, konkrétne otázke ekvivalencie pri ich preklade do slovenského jazyka.

Kľúčové slová: binárne predložkovo-menné frázy, polysémia, polyfunkčnosť, ekvivalencia

Abstract: The present study deals with the problematic of binary, primarily local preposition-noun-word combinations in German and points to their polysemic character and polyfunctionality at sentence level. The aim of the study is to show how contextual embedding of these minimal phrases affects their catching up not only as local units, but at the same time it shows how their extension outside the spatial concept is extended. Particular attention is paid to the contrasting aspect, specifically the question of equivalence of the original and the Slovak translation.

Keywords: binary preposition + noun phrases, polysemy, polyfunctionality, equivalence

---

¹ Príspevok je publikovaný v rámci projektu VEGA 1/0352/20: Konfrontačný výskum lexikalizácie konštrukčných modelov v nemčine a slovenčine.

ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Vnímanie, chápanie a v neposlednom rade i jazykové uchopenie kategórie priestoru (a času) sa opiera o konceptuálny systém jazyka, ktorého štruktúra a formovanie sú odrazom každodenných skúseností, a teda i kultúry jazykového spoločenstva. Tým, že ľudské aktivity sú späté s priestorovým aspektom, ide o nevyhnutnú zložku orientácie človeka, ktorú spravidla vníma automaticky na základe zaužívaného chápania. Nie vždy pritom pociťuje potrebu vzťahovať sa k nej aj verbálne.

S ohľadom na porovnávané jazyky, nemecký (cudzí jazyk) a slovenský (materinský jazyk), možno vo všeobecnej rovine konštatovať identické chápanie kategórie priestoru zo strany ich používateľov. V nadväznosti na to vieme špecifikovať objekty² mimojazykovej skutočnosti podľa toho, či zotrávajú na tom istom mieste určitý čas, či sa mení ich pozícia premiestňovaním (sa), alebo či dochádza k zmene veľkosti objektov v priestore. V závislosti od konkrétneho prípadu je lokalizácia objektov realizovaná buď vychádzajúc z koordinačného systému založeného na trojdimenzionálnom chápaní priestoru zahrňujúcim transverzálnu (vpredu – vzadu), vertikálnu (hore – dole) a laterálnu dimenziu (vpravo – vľavo), alebo na základe vzťahu lokalizovaného objektu k iným objektom, a teda ich topológie, alebo zohľadňujúc oba systémy súčasne (porov. Berthele 2006, 8–14; Weiss 2005, 35–44; Vater 1996, 46–95). V neposlednom rade sú dôležité i funkčné vlastnosti lokalizujúcich objektov³. V procese verbálneho spracovania priestorových vzťahov v materinskom jazyku majú regulatívny charakter a v procese dešifrovania tematizovaných priestorových vzťahov v cudzom jazyku môžu výrazne napomôcť správne uchopiť a následne i vhodne preložiť zodpovedajúcu cudzojazyčnú väzbu.

I napriek blízkeму pristupovaniu k priestorovému vymedzeniu objektov z pohľadu recipientov porovnávaných jazykov, nemeckého a slovenského, sa v rámci komunikácie v cudzom jazyku neraz stretávame s určitými ťažkosťami. Tie sa môžu vyskytnúť v rôznych fázach kontaktu s ním, či už pri potrebe produkcie jazykového prejavu a počas nej pri hľadaní adekvátnych jazykových prostriedkov, alebo naopak vo fáze analyzovania už jazykovo stvárneneho ob-

---

² Objekt je tu myslený v širšom slova zmysle, nielen ako predmet vymedzený presnými hranicami v priestore.

³ Význam funkčných vlastností lokalizujúcich objektov možno demonštrovať na príklade PMS *am Telefon*. Menná časť spojenia (*das*) *Telefon* je telekomunikačné zariadenie, ktoré je dané určitými rozmermi, a teda zaberá určitý priestor, zároveň však slúži v praxi na prenášanie hovoru. V rozmanitých kontextoch môže do popredia vystupovať raz priestorový aspekt chápania mennej časti PMS, inokedy jeho funkcia.

sahu s cieľom jeho správneho porozumenia. Medzi príčiny nesprávneho vyjadrenia priestorových vzťahov možno radiť rozdielnosť v pádovom systéme, ktorým nemecký a slovenský jazyk disponujú⁴, inou, azda i častejšou príčinou sú odlišnosti vzťahujúce sa na lexikálno-sémantickú rovinu jazyka, a teda na lexikálne prostriedky na vyjadrovanie priestorových vzťahov. Ak tu hovoríme len o priestorových vzťahoch, potom sú pri ich jazykovom stvárnení prítomné súčasne oba typy prostriedkov, gramatické i lexikálne.

Predmetom tejto štúdie je druhý typ prostriedkov charakteristický silným zastúpením v oboch jazykoch. Podľa Vatera k nim patria lokálne adverbiá, lokálno-relačné slovesá a v centre našej pozornosti stojace predložkové spojenia⁵ (porov. Vater 1996, 41–45), ktorých predložky vykazujú v pozícii determinujúcej jednotky primárne lokálny význam.

K ťažiskovým znakom týchto minimálnych konštrukcií s binárnou štruktúrou sa radí ich formálne špecifikum. Ide o *predložkovo-menné spojenia* (PMS), ktorých reálne použitie poukazuje na nadmerný výskyt väzby bez explicitne vyjadreného člena podstatného mena, napr. *nach Hause* (domov)/*vor Ort* (na mieste)/*hinter Gittern* (za mrežami)/*zu Tisch* (k stolu)/*über Land* (cez krajinu, naprieč krajinou) alebo člen podstatného mena splýva s predložkou (napr. *am Telefon* (na telefóne)/*ans Netz* (na sieť)/*ans Licht* (na svetlo)/*durchs Land* (po krajine, cez krajinu)/*im Internet* (na internete). Pri takýchto minimálnych stabilných konštrukciách nie je vylúčené rozšírenie ich vnútornej štruktúry, môže sa však odraziť na ich spájateľnosti a viesť k modifikácii či zmene významu (napr. *zu Hause sein/arbeiten/machen/...* vs. *zu unserem Hause kommen/gelangen/führen...*).

Výskyt PMS – nielen lokálnych – v rôznych kontextoch naznačuje ich kombinatoriku. Ďalším, rovnako relevantným znakom, ktorý vyplýva z kontextuálneho zasadenia PMS, je ich funkčná rozmanitosť. Popri primárne zo-

⁴ Typológia a miera chýb u používateľov nemeckého jazyka ako cudzieho jazyka závisí od ich úrovne vedomostí a môže sa líšiť od hovoriaceho k hovoriacemu. Interferenčné chyby vzťahujúce sa na jazykové stvárnenie priestorových vzťahov vyplývajúce z rozdielného pádového systému možno predpokladať skôr u začiatočníkov. Na druhej strane treba nazerať na pádovú viazanosť aj v širšom kontexte, kde je väzba spravidla naznačená prítomnosťou iných kontextuálnych partnerov, konkr. slovesom. Avšak aj tu sa môžu vyskytnúť chyby v prípadoch, ktoré sa na prvý pohľad zdajú byť jednoznačné (napr. *zur Oma gehen* – ísť k starej mame; akuzatív/pohyb, smerovanie niekam → datív/predložka *zu*).

⁵ Ako ďalší možný lexikálny prostriedok na vyjadrenie priestorových vzťahov by sa dali uviesť prídavné mená a z formálneho hľadiska vetné konštrukcie ako transformácie predložkovo-menných spojení na úrovni vety.

hl'adňovanej funkcii fakultatívneho adverbialného určenia⁶ môže vystupovať to isté PMS v predikatívnych konštrukciách, vo funkcii obligatórneho komplementu slovesa, ako súčasť pevného spojenia s funkčným slovesom a taktiež ako atribút. Syntaktická polyfunkčnosť niektorých binárnych konštrukcií, medzi nimi i lokálnych, odsúva na okraj inú vlastnosť, a síce autonómnosť, ktorá úzko súvisí so spomenutou primárne zohľadňovanou funkciou fakultatívneho adverbialného určenia.⁷ Súčasne je však ukazovateľom i takých použití, ktoré sa s ohľadom na ekvivalentné vzťahy medzi porovnávanými jazykmi ukazujú ako problematické.

(Lokálne) predložkovo-menné spojenia sú vnímané ako viacslovné lexémy (porov. Steyer 2018, 229). Pre uchopenie ich sémantiky ako komplexných jednotiek je nevyhnutné zohľadniť dynamický vzťah medzi PMS a kontextom. Tento dynamický vzťah sa odráža jednak v delimitácii polysémie daného spojenia aktualizáciou konkrétneho významu, jednak v možnom obohatení jeho významovej štruktúry vplyvom nových, príp. len pre určitú oblasť príznačných špecifických kontextuálnych „partnerov“.

Kontextové zasadenie jazykových jednotiek, a teda i skúmaných minimálnych konštrukcií, je ukazovateľom ich kombinatoriky, ktorá sa v jazykovej spoločnosti na základe opakovaného používania uzualizuje. Jej zachytenie už len v materinskom jazyku predpokladá analýzu širokého spektra kontextov. O to väčšiu pozornosť sa žiada venovať kombinatorike jazykových jednotiek so zreteľom na používateľa určitého jazyka ako cudzieho jazyka, keď je potrebné nielen čo najpresnejšie definovať sémantické obmedzenia spájateľnosti jazykových jednotiek v snahe o zabránenie interferenčným alebo zbytočným chybám v dôsledku nevedomosti, ale zároveň nájsť ich odraz v uchopení významovej štruktúry, tak aby bol zodpovedajúci používateľ jazyka schopný správne pochopiť rôzne komplexnú konštrukciu cieľového jazyka a následne ju správne uplatniť v reálnych komunikačných situáciách. S tým súvisí i otázka ekvivalencie. Vychádza sa z predpokladu, že polysémia a polyfunkčnosť predložkovo-menných spojení je reflektovaná v ekvivalentných vzťahoch. Aj pre-

⁶ Zohľadňovanie použitia PMS len vo funkcii fakultatívneho adverbialného určenia má svoj opodstatnený význam predovšetkým v rámci ich výskumu na úrovni jedného jazyka. Ak pri analýze prihliadame na používateľa s iným materinským jazykom, potom sa ukazuje syntaktická polyfunkčnosť ako dôležitý jav ovplyvňujúci najmä ekvivalentné vzťahy medzi porovnávanými jazykmi, a preto si vyžaduje pozornosť.

⁷ Autonómnosť predmetných PMS ako viacslovných lexém predpokladá „nulovú“, resp. ich minimálnu viazanosť na iné kontextuálne elementy. Dôležitú úlohu tu zohráva schopnosť binárnych predložkovo-menných konštrukcií ako viacslovných lexém niesť význam nezávisle od viazanosti na iných kontextuálnych partnerov (Steyer 2018, 229–234).

to sa žiada skúmať binárne stabilné konštrukcie komplexne s cieľom zachytiť ich relačný potenciál s ohľadom na kontextuálnu rozmanitosť a rôzne funkčné vlastnosti na úrovni vety.

EMPIRICKÁ ANALÝZA A JEJ ŤAŽISKOVÉ KROKY

Predpokladom vyššie spomenutého komplexného uchopenia predložko-menných spojení je ich skúmanie na pozadí kontextuálneho zasadenia. Po revízii lexikografického spracovania jednotlivých komponentov PMS je kľúčovým krokom korpusová analýza.⁸ Vstupnou bránou do kombinačného potenciálu stabilných minimálnych konštrukcií je online platforma PREPCON, konkrétne Modul 1: PREPCON^{online} explorativ.⁹ PREPCON^{online} explorativ ponúka štatistické vyhodnotenie výskytu predložkovo-menných spojení v korpuse nemeckého jazyka DeReKo a štatistickú analýzu ich rekurentného výskytu v kombinácii s určitými kookurenčnými „partnermi“. I napriek obmedzenému počtu exemplifikujúcich príkladov je pri niektorých predložkovo-menných spojeniach možné zachytiť tendenciu k polysémii a polyfunkčnosti už v tejto prvej fáze výskumu.

Ďalší empirický výskum kombinatoriky predložkovo-menných spojení sme uskutočnili na korpuse deTenTen13-Korpus (German Web Corpus)¹⁰, ktorý využíva korpusový manažér Sketch Engine. Rôzne funkcie, ktoré ponúka korpusový manažér, umožňujú vyhodnocovať rozsiahle dáta kvantitatívne, na druhej strane tu možno dospieť i k poznatkom kvalitatívneho charakteru, keď vieme vďaka vopred špecifikovanému minimálnemu kontextu uchopiť limity týkajúce sa ich syntaktických funkcií, ako i kvalitatívne vlastnosti kookurenčných partnerov, ich preferencie a relevantnosť pre modifikáciu, príp. zmenu významu.

Kontrastívny pohľad zahŕňa okrem prekladových slovníkov korpusovú analýzu zameranú na porovnanie kontextuálneho rámca východiskového spojenia a jeho možného ekvivalentu. Údaje sme získavali zo Slovenského národného korpusu (SNK).

⁸ Zohľadňovanými lexikografickými príručkami pre východiskový jazyk skúmaného objektu sú: Duden v digitálnej verzii (<https://www.duden.de/>) a Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache – DWDS (<https://www.dwds.de/>). [cit. 20.05.2020]

⁹ Online platforma PREPCON. Präposition-Nomen-Verbindungen im Kontext bola vytvorená pod vedením Kathrin Steyer z IdS Mannheim (<http://uwv.ids-mannheim.de/prepcon/index.html>).

¹⁰ Por. <https://app.sketchengine.eu>. [cit. 20.05.2020]

Pre kontextuálny prístup ku kontrastívnej analýze sme sformulovali nasledujúce otázky:

- Aké kontexty možno pozorovať pri PMS, vychádzajúc z korpusovej analýzy? (Z dôvodu obmedzeného rozsahu sa na exemplifikáciu uvádzajú len vybrané kontexty.)
- S ktorými kookurenčnými partnermi vystupujú porovnávané PMS rekurentne?
- Ovplyvňuje kombinatorika porovnávaných PMS ich pozíciu autonómnej viacslovnej lexémy so syntaktickou funkciou fakultatívneho adverbialného určenia? Ak áno, ako? (otázka mono- vs. polyfunkčnosti)
- Vystupujú PMS v rámci kontextov v tom istom význame? (otázka zmeny, modifikácie významu /aspektov použitia)¹¹
- Reflektujú dvojjazyčné digitálne slovníky (Nj/Sj) rozmanitosť kontextov, ich vplyv na sémantiku PMS a ich ekvivalenciu?

VYBRANÉ PREDLOŽKOVO-MENNÉ SPOJENIA PRIMÁRNE LOKÁLNEHO CHARAKTERU¹² NA POZADÍ ICH KONTEXTUÁLNEHO ZASADENIA

Syntaktické okolie PMS môže byť v rôznej miere variabilné. Závisí to jednak od sémantiky spojenia, ktorá vymedzuje hranice tejto variability, jednak od potrieb používateľa. V jazyku sa však dané syntaktické okolie PMS uzualizuje odhliadnuc od individuálneho používateľa a v celej šírke potom predstavuje súhrn použití, ktoré sa navzájom môžu, ale aj nemusia prekrývať. Potreba skúmania a zachytenia tejto variability sa ukazuje ako žiadúca nielen preto, aby sa určili medze použitia PMS, ale i preto, aby sa stanovili miesta, kde sa použitia napriek variabilnému syntaktickému okoliu prekrývajú a kde sa, naopak, aj z dôvodu variabilného syntaktického okolia navzájom líšia.

---

¹¹ V rámci analýzy kontextuálneho zasadenia vybraných PMS sa porovnáva výskyt jednotlivých PMS v rozmanitých kontextoch s cieľom poukázať na rozdiely v interpretácii ich významu, podmienené rôznymi sémantickými vlastnosťami ich kookurenčných partnerov, príp. na rozdiely v ich použití.

¹² Voľbe uvedených PMS nepredchádzala selekcia na základe špecifických kritérií. Primárnym kritériom bol sémantický príznak [lok], ktorého prítomnosť tieto binárne spojenia vykazujú, a taktiež ide o spojenia, ktoré sa nachádzajú v rámci platformy PREPCONexplorativ (z perspektívy predložiek) na popredných miestach. Niektoré z nich sú súčasťou štúdií, ktoré ich rozoberajú osobitne (Fraščíková 2018; Fraščíková 2019).

Binárne konštrukcie analyzované v nasledujúcej časti sú reprezentantmi skúmaného objektu so sémantickým príznakom [lok]. Ich poradie *hinter Gittern – ans Licht – ans Netz – am Telefon* je zvolené zámerne, pretože odzrkadľuje mieru vplyvu kontextuálnej variabilnosti na ich status fakultatívneho adverbiálneho určenia *lokálneho* charakteru. Dve zastupujú statickú lokalizáciu (v nemčine naznačovanú datívnou rekciovou predložkou) a dve dynamickú, konkrétne *direkcionálnosť* (v nemčine naznačovanú akuzatívnou rekciovou predložkou). Formálnym znakom všetkých spojení okrem spojenia *hinter Gittern* je splynutie člena podstatného mena s predložkou. Z priestorových dôvodov nie je možné uviesť kompletnú analýzu¹³ uvedených predložkovo-menných spojení, preto je pozornosť zameraná na exemplifikáciu ťažiskových kontextuálnych zasadení s ohľadom na vyššie uvedený cieľ.

Spojenie *hinter Gittern (za mrežami)* sa v jazyku ustálilo v priamom spojení s nejakou trestnou činnosťou, následkom ktorej sa páchateľ nachádza na mieste sčasti ohraničenom mrežami ako symbolom hranice, ktorú nesmie prekročiť, resp. cez ktorú sa nedostane. Mreže reprezentujúce väzenie vymedzujú priestor vo vnútri a priestor vonku a spájajú sa s človekom – nebezpečným zločincem – v pozícii subjektu, ako vidieť v kontextoch nižšie:

- (1) Der Täter sitzt hinter Gittern.
- (2) Fünf Jahre wird Danilo L. hinter Gittern verbringen.
- (3) Der Mörder wird also weit über 15 Jahre hinter Gittern bleiben [...].

Pozícia subjektu nemusí byť nevyhnutne obsadená reprezentantom z radu osôb páchajúcich trestnú činnosť, rovnako tak môže vyžadovať obmedzenie na slobode i osoba duševne chorá. Oba typy obsadenia subjektu teda spája nebezpečenstvo, ktoré predstavujú pre okolitý svet.

- (4) Noch schlimmer als bestraft werden müssen, ist nicht bestraft werden können – und lebenslang hinter psychiatrischen Gittern verschwinden.

Nasledujúci typ vybraných kontextov sa od predošlých líši v dvoch smeroch; subjektové, resp. objektové doplnenie je obsadené výlučne reprezentantom z radu zvierat a ich držanie vo vymedzenom priestore nie je nevyhnutne motivované nebezpečenstvom pre okolitý svet.

¹³ Kompletná analýza predložkovo-menného spojenia zahŕňa zachytenie všetkých jeho aspektov použitia vyplývajúcich z korpusových dát, externú i internú variabilitu spojenia, zvláštnosti týkajúce sa použitia (špecifickosť oblasti použitia, vysoká miera výskytu v určitom type vetných konštrukcií a i.).

- (5) Dort wo niemand klatscht, befinden sich die Löwen hinter Gittern. (←Zirkus mit Löwen ist Tierquälerei und gilt nicht.)
- (6) (die ca. 11 Monate alte wunderhübsche Hündin) Seit März sitzt dieses tolle Mädchen hinter Gittern, aber jetzt gibt es Grund zur Freude!
- (7) Wir halten Eisbären und Löwen hinter Gittern, auch wenn das Zoo-Leben für sie eine Qual ist.
- (8) Er kennt jeden einzelnen Hund, der hinter Gittern auf ein neues Heim wartet.

Korpusovou analýzou bolo zistené i ďalšie použitie predložkovo-menného spojenia *hinter Gittern*, v niektorých prípadoch typické rozšírením vnútornej binárnej štruktúry bez vplyvu na jeho východiskovú interpretáciu. Na rozdiel od predošlých použití tu mreže predstavujú akúsi formu ochrany hodnotného hmotného predmetu/objektu pred vonkajším nebezpečenstvom v širšom slova zmysle.

- (9) (Ruinen der alten Stadt) Leider sind die sehenswerten Überreste hinter Gittern.
- (10) Geschützt hinter kunstvollen Gittern befinden sich naturalistisch dargestellte Szenen aus dem Neuen Testament.

Zaradenie PMS *hinter Gittern* na úvod exemplifikácie PMS lokálneho charakteru vychádza zo skutočnosti, že si zachováva i napriek rozmanitému kontextuálnemu zasadeniu svoj primárny význam v zmysle ohraničenia priestoru pred a za mrežami, pričom konkrétne obsadený subjekt je lokalizovaný v priestore za nimi, resp. jeho sloboda, voľnosť, prístupnosť je nimi limitovaná. Rozdiely spočívajú v príčine tohto umiestnenia a tu sa pohybujú na škále „nebezpečenstvo pre okolitý svet – čiastočné nebezpečenstvo pre okolitý svet (aj na pozadí profitovania z daného umiestnenia) – ochrana pred nebezpečenstvom z okolitého sveta“.¹⁴ Ak prihliadame na charakter najdôležitejšieho kontextuálneho partnera, slovesa, potom zastáva spojenie *hinter Gittern* prevažne syntaktickú funkciu komplementu, konkrétne obligatórneho lokálneho adverbálneho určenia.¹⁵ Typickými slovesnými partnermi sú *sich befinden/bleiben/sein/sitzen/XY Zeit verbringen*.

---

¹⁴ V prípade komplexnej analýzy sú tieto rozdiely reflektované v tzv. aspektoch použitia, ktoré špecifikujú oblasť, v prípade potreby obsadenie subjektivej pozície alebo výskyt iných kontextuálnych partnerov vplyvujúcich napr. na aspektuálnosť.

¹⁵ Uvedenú syntaktickú funkciu zastáva PMS, vychádzajúc z korpusovej analýzy, kde sa ukázali ako dominantné použitia v pozícii lokálneho adverbálneho určenia – komplementu. Táto skutočnosť nevylučuje možnosť výskytu aj v pozícii fakultatívneho lokálneho adverbálneho určenia, avšak z pohľadu miery výskytu nie je dominantná.

V porovnaní s PMS *hinter Gittern* vyjadruje predložkovo-menné spojenie **ans Licht (na svetlo)** dynamický priestorový vzťah, smerovanie niekam, k nejakému cieľu. Tento rozdiel nachádza odraz i vo formálnej stránke, čiže v pádovej rekcii (datív vs. akuzatív). Dynamický priestorový vzťah je realizovaný po vertikálnej osi zdola nahor, resp. zvnútra navonok. Ďalším rozdielom je dominancia kontextuálnych zasadení, v ktorých spojenie **ans Licht** nadobúda spolu so zodpovedajúcimi verbálnymi partnermi charakter ustálených spojení. Tomu zodpovedá aj interpretácia spojení v zmysle „sich zeigen/erscheinen/bekannt werden“. Ustálenosť je v týchto prípadoch daná i obsadením subjektovej, príp. objektovej pozície pomenovaním s príznakom [abstr]. Opäť možno konštatovať dominantný výskyt určitých abstraktných pomenovaní, ako napr.:

- (11) Mit Gottes Hilfe ist die Wahrheit **ans Licht** gekommen.
- (12) Die Ängste müssen wir **ans Licht bringen** [...].
- (13) So trat nur das Größte **ans Licht**.
- (14) Seit ein skrupelloses Konsortium sie um ihr Firmenerbe betrogen hat, will Angelina, dass die ganze Wahrheit **ans Licht gelangt**.

Modifikáciu významu spojenia **ans Licht** vyplývajúcu zo zmeny v obsadení objektovej pozície, v závislosti od verbálneho kookurenčného partnera niekedy i subjektovej pozície, demonštrujú nasledujúce príkladové vety (15) – (18). Tá vychádza z obsadenia spomenutých syntaktických pozícií pomenovaniami s príznakom [konkr]. Spravidla ide o predmety s veľkou umeleckou, historickou, spoločenskou hodnotou. Takéto predmety sa dostávajú von z chráneného miesta na miesto prístupné oku verejnosti, čomu zodpovedá aj preferencia verbálnych kookurenčných partnerov (*etw. ans Licht holen/ befördern/ ans Licht gelangen*). Predpokladať tu možno aj eventuálnu potrebu premiestňovania týchto predmetov, čím je aktualizovaný vo výraznejšej miere dynamický priestorový aspekt.

- (15) Kunstwerk am Schütz-Haus wird wieder **ans Licht** geholt.
- (16) „Es gelangen Kuriositäten **ans Licht**, die bislang nur selten oder möglicherweise noch nie ausgestellt wurden: [...].“
- (17) Es kann nicht schaden, diese alten Arbeiten nochmal **ans Licht** zu holen.
- (18) Wir freuen uns sehr, dass wir mit unserer Förderung dazu beitragen können, dass künftig die verborgenen Schätze der Klosterbibliothek **ans Licht** geholt werden.

K najčastejším verbálnym kookurenčným partnerom spojenia **ans Licht** patrí sloveso *treten*. Možno i preto je zachytené v lexikografickom spracovaní pod-

statného mena *Licht* v rámci ustálených spojení ako *ans Licht treten* v zmysle *ercheinen/auftauchen*.¹⁶ Od takýchto použití, kde vystupujú v subjektivej pozícii abstraktné pomenovania, treba odlišovať kontexty, ktoré stvárajú doslova pohybovú činnosť smerujúcu *k svetlu*, ktoré reprezentuje veta (19). Podobný charakter má aj použitie vo vete (20), kde aktérom v pozícii subjektu je zviera.

- (19) (Die Türen des Münsters öffnen sich.←) Menschen treten ans Licht, Kerzen in den Händen.
- (20) In meinem Garten trauen sich immer mehr Tiere ans Licht. (← Gestern fand ich unter einem Dachziegel schon die erste Blindschleiche.)

V neposlednom rade si zaslúži pozornosť kontextuálne zasadenie spojenia *ans Licht* vo vetách (21) a (22) stvárajúce priestorovú zmenu, ktorá však nie je podmienená vedomou činnosťou, ale vývinom rastlín. Tomu zodpovedajú aj verbálni partneri vyžadujúci v aktualizovanom význame lokálne adverbálne určenie (direkcionálne) ako komplement.

- (21) (Kletterpflanze ist nicht gleich Kletterpflanze, besonders, wenn es um das Klettern an sich geht:←) Sie haben im Laufe ihrer Entwicklung ganz unterschiedliche Techniken und Pflanzenteile entwickelt, um sich in die Höhe ans Licht zu ziehen.
- (22) Jetzt wird es auch draußen nicht mehr lange dauern, bis die Tulpen ihre bunten Köpfe ans Licht strecken.

V porovnaní s predošlým predložkovo-menným spojením možno konštatovať rozmanitejšie použitie spojenia *ans Licht*, s čím následne súvisia pestrejšie možnosti interpretácie jeho významu. Rôzne, niekedy i špecifické chápanie priestorovej zmeny vyjadrenej prostredníctvom spojenia *ans Licht* so zodpovedajúcim slovesom je vo väčšine prípadov motivované konkrétnym obsadením subjektivej alebo objektivej pozície. Tak môže byť zmena vnímaná v prenesenom význame ako prechod z oblasti zahmlievania/tajenia/vedomého – nevedomého zabudnutia do oblasti odhalenia/odtajenia/sprítomnenia určitej skutočnosti, na druhej strane môže ísť o (zdanlivý) presun viditeľného objektu z miesta, ktoré nie je prístupné oku verejnosti, na miesto prístupné i recipientovi a v konečnom to môže byť i presun z tmavého miesta na svetlé miesto spájaný s pohybovou činnosťou, prípadne podmienený procesom vývoja.

---

¹⁶ Por. <https://www.duden.de/rechtschreibung/Licht> [cit. 20.05.2020].

S ohľadom na pozíciu PMS *ans Licht* vo vetnej štruktúre nebola zistená dominancia syntaktickej funkcie fakultatívneho adverbialného určenia, ale naopak dominancia výskytov v rámci ustálených spojení typu „Funktionsverbgefüge“ a až následne v pozícii lokálneho adverbialného určenia, avšak najmä ako komplementu slovesa.

Zaujímavý príklad vplyvu kontextuálneho zasadenia na uchopenie významu jazykovej jednotky predstavuje predložkovo-menné spojenie *ans Netz (na sieť/do siete)*. So spojením *ans Licht* ho spája typ priestorového vzťahu, ktorý vyjadruje v spojení s predložkou *an*, ako i rečne viazaný štvrtý pád (tu) vyjadrujúci smerovanie niekam, k cieľu. Na druhej strane badať rozdiel, ktorý hneď v úvode demonštrujú vety (23) – (25):

- (23) Nur acht Monate später gingen die ersten Haushalte ans Netz [...].
 (24) Im November ist unsere neue Homepage ans Netz gegangen.
 (25) Beide Spieler waren sehr beweglich, gingen häufig ans Netz [...].¹⁷

Vo všetkých vetných konštrukciách vystupuje spojenie *ans Netz* v kombinácii so slovesným partnerom *gehen*, nie však v rovnakom význame. V každej z viet je aktualizovaná iná lexia podstatného mena *das Netz (sieť)*. Táto skutočnosť sa prenáša do uplatnenia predložkovo-menného spojenia *ans Netz* vo vete, čím nadobúda i ono samotné povahu mnohoznačnej jednotky. V procese jeho delimitácie zohrávajú dôležitú úlohu iní kontextuálni partneri. Ich povaha sa odvíja od jednoznačnosti konkrétneho kontextu, za ťažiskovú možno považovať v prípade identického slovesného partnera najmä subjektívnu pozíciu.

Vo vete (23) vystupujú do popredia funkčné vlastnosti jazykovej jednotky *das Netz*, ktorá v aktualizovanom význame slúži na prenos a rozvod elektrickej energie z miesta jej výroby do miesta jej spotreby¹⁸ a ako taká ovplyvňuje interpretáciu použitia PMS. *Ans Netz gehen* môžeme vnímať ako pomyselné približovanie sa k niečomu až do bodu kontaktu. Dôležitým je tu práve moment nadobudnutia kontaktu, zapojenie (niečoho/sa) do siete/pripojenie (niečoho/sa) na sieť (elektrického prúdu). Možnosti „pohybu“ tu limituje obsadenie subjektivej pozície. Podobne je to aj v prípade spájateľnosti s inými verbálnymi partnermi pri zachovaní aktualizovaného významu. Korpusovou analýzou boli zistené kombinácie so slovesami *ans Netz kommen/jmdn. ans Netz bringen/jmdn. ans Netz nehmen/sich ans Netz anschließen*. Posledné spojenie možno považovať za akéhosi všeobecného menovateľa tohto aspektu použitia.

¹⁷ Príkladová veta prevzatá z románu Roberts, Nora (2013): *Spiel um Sieg und Liebe*.

¹⁸ Por. <https://www.javvy.sk/sk/informacny-servis/energeticky-slovník/E/elektricka-siet> [cit. 20.05.2020].

Ukazovateľom aktualizovaného významu podstatného mena *das Netz* (*sieť*) reflektovaného v spojení *ans Netz* je vo vete (24) subjektová pozícia obsadená pomenovaním „unsere neue Homepage“, ktoré spadá do oblasti IT-technológií. Korpusová analýza preukázala výskyt viacerých kontextov vykazujúcich prítomnosť pomenovaní práve z oblasti IT (Internet/Schoolnet/eBay/Laptop a i.), a to v relevantnej subjektovej pozícii. Použitie menného komponentu spojenia v takýchto kontextoch spadá rovnako do oblasti IT-technológií a predstavuje „počítačovú/internetovú sieť“ rozmiestnenú v určitom priestore. Rozdiel medzi predchádzajúcim použitím PMS *ans Netz* a týmto spočíva v aktualizácii inej lexie menného komponentu, čo sa odráža na ich rozdielnej interpretácii. Naopak, vidieť medzi nimi aj paralelu, pretože aj v tomto prípade zdanlivý pohyb smerom k virtuálnej sieti v skutočnosti predstavuje pripojenie (niečoho/sa) na sieť. Spájateľnosť vo vzťahu k verbálnym kookurenčným partnerom je čiastočne porovnateľná (*jmdn. ans Netz bekommen/ jmdn. ans Netz bringen/ ans Netz gehen* a i.).

Kým príkladové vety (23) a (24) poukazujú na použitie spojenia *ans Netz* v oblasti, kde nie je možné zachytiť objekt mimojazykovej reality *das Netz* (*sieť*) voľným okom, veta (25) stvárnjuje jej použitie na určité športové účely. Z toho vyplýva jednak možnosť pozorovať objekt *das Netz* (*sieť*) voľným okom ako sieť z povrázokov¹⁹ deliacu herné pole na dve časti, jednak možnosť uchopiť priestorový vzťah stvárnjený PMS *ans Netz*. Direkcionálnosť vyplývajúca z kombinácie spojenia *ans Netz* a pohybového slovesa *gehen* môžeme uchopiť v zmysle „približovať sa smerom k sieti/ísť na sieť ~ smerom k sieti“. Dotknutie sa siete je v danej oblasti v rozpore s pravidlami. Moment kontaktu so sieťou je z hľadiska sémantiky irelevantný. Tu vidieť rozdiel medzi prvými dvoma aspektmi použitia a týmto, kde jednoznačne dominuje stvárnjenie priestorového vzťahu.

Vychádzajúc z uvedených príkladových viet možno opätovne konštatovať, že i tu nie je syntaktická funkcia spojenia *ans Netz* obmedzená na funkciu fakultatívneho lokálneho adverbialného určenia. Často vystupuje v pozícii predložkového predmetu alebo lokálneho adverbialného určenia pohybových slovies, kde je obligatórnym komplementom.

Vplyv kontextuálneho prostredia *s následkom* modifikácie významu PMS, ale i zmeny príslušnosti k východiskovej sémantickej skupine exemplifikuje binárna konštrukcia *am Telefon (pri telefóne/na telefóne)*. Východiskový lokálny charakter spojenia je podmienený verbálnymi kookurenčnými partnermi

¹⁹ Por. <https://slovník.juls.savba.sk/?w=sie%C5%A5&s=exact&c=6982&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=hssjV&d=bermolak&d=noundb&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#> [cit. 20.05.2020].

vyjadrujúcimi reláciu statickej lokalizácie, a to *am Telefon sitzen/sein/bleiben/hängen* (pozri vety (26) – (28)).

- (26) Die Vermittlung dauert einen Augenblick; bitte bleiben Sie am Telefon.
 (27) Ich hänge wieder stundenlang am Telefon bis mir eine Mitarbeiterin 3 Nummern als Zugangsdaten sagt, mit 8, 8 und 4 Ziffern.
 (28) ...es dauert unendlich lange, man sitzt ewig am Telefon [...].

V prípade spoluvýskytu spojenia *am Telefon* s uvedenými, ale aj *d'alšími* verbálnymi partnermi vieme vzťah statickej lokalizácie bližšie špecifikovať a vyčleniť niekoľko čiastkových aspektov použitia predložkovo-menného spojenia. Tak môže ísť o zaberanie miesta „pri telefóne“ s dôrazom na dlhšie časové rozpätie, počas ktorého je nevyhnutné na danom mieste zotrvať (v domácom/inom nedomácom prostredí; vety (26) – (28)), ale aj o pravidelné a nepretržité zotrvávanie na mieste „pri telefóne“ z dôvodu vykonávania činnosti bezprostredne spätnej s danou lokalizáciou, ako vyplýva z príkladových viet (29) – (31):

- (29) Wenn man eine Amtsperson erreichen will, die extra dafür am Telefon sitzt, oder aber eine(n) Bekannte(n) [...].
 (30) Berufsbild und Aufgaben: Die Mitarbeiter verbringen ihre Arbeitszeit überwiegend am Telefon.
 (31) In einem Inbound Call Center arbeiten Menschen am Telefon und nehmen Kundenbestellungen [...].

Ak by sme zohľadnili širší kontextuálny rámec, potom možno predpokladať určitú mieru prítomnosti sémantického príznaku [loc] ešte aj pri použití spojenia *am Telefon* v kontextoch reprezentovaných vetnou konštrukciou (32). Na druhej strane verbálny kookurenčný partner, tu zastúpený verbonominálnym spojením „zur Verfügung stehen“ (v nemčine Funktionsverbgefüge), naznačuje posun smerom k uplatneniu sémantického príznaku spôsobu [mod]²⁰. Podobnú tendenciu badať i v kombinácii so slovesami *am Telefon bereitstehen/jmdm. am Telefon zur Seite stehen/am Telefon bereit sein/jmdm. am Telefon helfen* a pod.

- (32) Und wir stehen Ihnen jederzeit am Telefon zur Verfügung.

²⁰ Modálnosť v zmysle spôsobu vykonávania určitej činnosti treba odlišiť od modálnosti vyjadrenej modálnymi predložkovo-mennými spojeniami typu *mit Absicht/ohne Sorge* a pod. Tým sa bližšie venuje Hornáček Banášová (2019, 2018).

Spôsob, akým prebieha dej vyjadrený predikátom, stváraňuje PMS *am Telefon* vo vetách (33) – (40). Odhliadnuc od možnosti vyčleneniť niekoľko aspektov použitia spojenia *am Telefon* aj v rámci sémantického príznaku [mod] treba zdôrazniť povahu slovesných kookurenčných partnerov v uvedených vetách. Až na vetu (40) ide o slovesá rečovej činnosti, príp. slovesá pomenávajúce činnosti spájané aj s rečovou aktivitou. Tieto slovesá nevyklučujú možnosť kombinácie s fakultatívnym lokálnym adverbialným určením, nie však vyjadreným PMS *am Telefon*. Dané spojenie stváraňuje spôsob uskutočnenia kontaktu s inou osobou, ako aj spôsob prenosu hovoreného obsahu.

Po zohľadnení ďalších kontextuálnych partnerov vieme explicitné vyjadrenie spôsobu prenosu hovoreného obsahu špecifikovať vo vzťahu k oblastiam, kde sa využíva súbežne s inými formami prenosu informácií alebo doslova prednostne. Vety (33) – (38) patria tematizovaným obsahom do pracovného prostredia. Niektoré profesie využívajú na vytvorenie vzájomného kontaktu s druhou stranou výlučne daný spôsob, ide o tzv. call centrá. Na túto oblasť sa vzťahujú príkladové vety (36) – (38). Dôležité je upriamiť pozornosť na dvojakú platnosť predložkovo-menného spojenia *am Telefon* vo vzťahu k tejto oblasti, a to na platnosť adverbialného určenia lokálneho i modálneho. Aktualizácia jedného či druhého sa odvíja od sémantického rázu verbálneho partnera. Vety (33) – (35) sú príkladom preferovaného výberu spôsobu kontaktovania (niekoho/sa) v danom momente. Z kontextuálneho rámca skúmanej binárnej konštrukcie vo vete (39) vyplýva využitie telefonického spojenia na prenos najrôznejších informácií v uvoľnenej atmosfére domáceho prostredia. A v poslednej vetnej konštrukcii sa kladie dôraz na spôsob nadobudnutia záväzného právneho vzťahu medzi zmluvnými stranami. Nie vždy musí byť uskutočnený kontakt ukončený uzatvorením zmluvy. Rovnako môže byť predmet telefonického spojenia nemateriálnej povahy (napr. telefonické dojednanie termínu stretnutia). Za relevantný sa považuje moment vzájomnej dohody i napriek neosobnému kontaktu komunikantov a v prípade slovesných partnerov ako napr. *abschließen/verkaufen* záväznosť na základe len hovoreného slova.

- (33) Rufen Sie uns an, gerne beraten wir Sie auch am Telefon.
- (34) Alle Details klären wir dann am Telefon!
- (35) Ein Sicherheitsexperte berichtet am Telefon von einer Lehrerin, die mit großem Mut Schüler vor dem Amokläufer gerettet habe.
- (36) Unsere Service-Mitarbeiter beantworten Ihre Fragen direkt am Telefon – bei Bedarf sogar rund um die Uhr an allen 7 Wochentagen.
- (37) Jeden Freitagnachmittag zwischen 15 und 17 Uhr informieren Experten bei Kibnet am Telefon über Einzelheiten des neuen IT-Weiterbildungssystems.

- (38) Schicken Sie uns Ihre Anfrage direkt per eMail oder besprechen Sie die Details am Telefon.
- (39) Wir unterhielten uns am Telefon noch eine Weile über die verschiedensten Themen, bevor wir uns verabschiedeten.
- (40) Allerdings sind immer noch Verträge, die am Telefon abgeschlossen wurden, ohne schriftliche Bestätigung nach Ablauf der Widerrufsfristen gültig.

PMS *am Telefon* je nielen príkladom silného vplyvu kontextuálneho rámca na jeho význam, ale i vhodným príkladom polyfunkčnosti. Spojenie *am Telefon* zastáva vo vetných konštrukciách v závislosti od verbálneho partnera funkciu fakultatívneho/obligatórneho adverbialného určenia, je súčasťou predikatívnej konštrukcie a v celej šírke použitia by sa dala vyčleniť i funkcia atribútu (pre komplexnú analýzu porov. Fraščíková 2018).

I napriek tomu, že kontextuálne zasadenie jednotlivých PMS bolo podložené výberom len niekoľkých príkladových viet, naznačili sme tým, aké dôležité je uchopenie významu týchto spojení práve na pozadí ich reálneho kontextuálneho rámca. Na základe relevantných kontextuálnych faktorov je spojeniu priradený určitý význam, ako i platnosť v rámci syntaktického plánu zodpovedajúcej vety. V závislosti od rozmanitosti kontextuálnych faktorov môže byť vyčlenených aj niekoľko významov toho istého spojenia, v rámci ktorých binárne konštrukcie nemusia nevyhnutne nadobudnúť inú platnosť adverbialného určenia, ako je východiskové lokálne.

VIACROZMERNÉ POUŽITIE PREDLOŽKOVO-MENNÝCH SPOJENÍ Z POHĽADU CIEĽOVÉHO JAZYKA

Skúmanie kombinatoriky predložkovo-menných spojení nie je žiaduce len z pohľadu jedného jazyka. Ak predpokladáme, že javy polysémie a polyfunkčnosti jazykových jednotiek sú do určitej miery problematické aj pre používateľa materinského jazyka, potom musíme počítať s tým, že o to viac ťažkosť budú spôsobovať používateľovi cudzieho jazyka. I keď sú tieto javy v rámci komunikácie v cudzom jazyku prítomné, komunikanti sa nad nimi nezamýšľajú. Kľúčové pre nich je porozumieť, v dôsledku čoho siahajú v prípade potreby po rýchlo dostupných spravidla digitálnych slovníkoch, aby čo najrýchlejšie našli zodpovedajúci preklad hľadaného slova, príp. spojenia. Reflektujú však tieto lexikografické zdroje reálne použitie vo východiskovom jazyku? Na ukáž-

ku uvádzame lexikografické zachytenie vybraných PMS v dvoch digitálnych prekladových slovníkoch²¹:

	hinter Gittern	ans Licht	ans Netz	am Telefon
Lingea.sk	hinter ~/~n – <i>za mreže/mrežami</i>	ans Licht kommen – <i>vyjsť na svetlo</i> Die Wahrheit kommt ans Licht. – <i>Pravda výjde najavo.</i>	etw. ans Netz <i>anschließen</i> – <i>zapojiť</i> čo do siete	–
slovník.sk	hinter Gittern – <i>za mrežami</i> hinter Gittern enden – <i>skončiť za mrežami</i>	ans Licht – <i>na svetlo</i> ans Licht bringen – <i>odhaliť/ vynášať na svetlo/osvetliť</i> ans Licht kommen – <i>vychádzať na svetlo</i>	ans Netz – <i>do siete</i> ans Netz <i>anschließen</i> – <i>pripojovať k sieti</i>	am Telefon – <i>pri telefóne, cez telefón</i>

Už zo samotnej tabuľky je zrejmé, že lexikografické zdroje zachytávajú predložkovo-menné spojenia a ich použitie v obmedzenom rozsahu. Potvrdiť to môžeme porovnaním údajov v tabuľke s použitím spojení aj len v príkladových vetách z predošlej kapitoly.

Najmenej problematickým PMS je *hinter Gittern*. Slovenský ekvivalent *za mrežami* zodpovedá východiskovému spojeniu i po formálnej stránke. Nedostatkom lexikografického zachytenia tohto spojenia s predpokladanou rovnakou tendenciou u všetkých PMS je absencia zachytenia ich kolokability, ktorá by načrtávala viacozmernosť a potenciál ich použitia aspoň čiastočne.

V prípade spojenia *ans Licht* uvádzajú digitálne slovníky ekvivalent *na svetlo* a následne naznačujú možnosť uplatnenia viacerých adekvátnych ekvivalentov prostredníctvom príkladov spoluvýskytu daného PMS s dvoma verbálnymi

²¹ Por. <https://slovníky.lingea.sk/nemecko-slovensky/>; <https://slovník.azet.sk> [cit. 20.05.2020].

partnermi, ktoré sa však vzťahujú len na jeden aspekt použitia. Chýba tu jednak reflektovanie potenciálu viacrozmerného použitia spojenia, ktoré má v niektorých prípadoch dosah i na formálnu stránku ekvivalentu, a jednak zachytenie aj ďalších možností prekladu vzťahujúcich sa na exemplifikované použitie. Návrhom na doplnenie sú nasledujúce zvýraznené ekvivalenty, týkajúce sa najmä korpusových výňatkov zahrnutých v tejto štúdii:

- použitie PMS vo význame uvádzanom v digitálnych slovníkoch:
  - ans Licht bringen – *odhaliť/vynášať na svetlo/osvetliť/vytiahnuť na svetlo*
  - ans Licht kommen – *vychádzať na svetlo/vyjsť najavo/preniknúť na svetlo/prevaliť sa/vyplávať na svetlo/vyjsť na svetlo sveta*
  - ans Licht treten – *ukázať sa/vyjsť na svetlo/vyjsť najavo*
  - ans Licht gelangen – *vyplávať na svetlo/dostať sa na svetlo Božie/vyjsť na svetlo Božie*
- použitie PMS vo významoch zistených korpusovou analýzou:
  - etw. Wertvolles ans Licht holen – *odhaliť/vynášať na svetlo/vytiahnuť na svetlo* niečo vzácne
  - ans Licht gelangen – *dostať sa na svetlo* (s dôrazom na niečo vzácne/hodnotné v pozícii subjektu)
  - ans Licht treten – *pristúpiť k svetlu* (v zmysle pohybu, smerovanie k cieľu)
  - sich ans Licht trauen – *odvážiť sa na svetlo* (v zmysle pohybu)
  - sich ans Licht zu ziehen – *ťahat' sa za svetlom* (o rastlinách)
  - ans Licht strecken – *naťahovať sa k svetlu* (o rastlinách)

Pri predložkovo-mennom spojení *ans Netz* sa prekladové slovníky zamerali na demonštráciu použitia, v ktorom je aktualizovaná len jedna lexia menného komponentu. Binárna konštrukcia *ans Netz* v danom použití vystupuje vo funkcii nepriameho predmetu a zodpovedá jej ekvivalent *do siete/na sieť (zapojiť/pripojiť do siete elektrického prúdu/napojiť sa na sieť elektrického prúdu)*. V rovnakom význame vystupuje spojenie *ans Netz* aj v kombinácii so slovesami *ans Netz gehen/kommen/ ans Netz nehmen/bringen/bekommen*, tie však nie sú lexikograficky zachytené i napriek skutočnosti, že práve oni môžu spôsobovať ťažkosti pri preklade tým, že sa interpretujú a prekladajú v zmysle kombinácie so slovesom „(sich) anschließen“. Ostatné zistené použitia s aktualizovanými rozdielnymi lexiami menného komponentu (internetová sieť, sieť ako pletivo používané v niektorých druhoch športu) sa v zohľadnených prekladových slovníkoch nenachádzajú vôbec. Potreba ich zachytenia je však opodstatnená a spočíva vo vymedzení oblastí použitia, ktoré v súčasnosti nie

sú zanedbateľné, ako naznačujú príklady nižšie. Rovnako dôležité je ich vymedzenie pre prípady spájateľnosti s rovnakým verbálnym partnerom, *ked'* sa od danej oblasti odvíja aj voľba formálne správneho ekvivalentu.

Nur acht Monate später gingen die ersten Haushalte ans Netz [...]. – **pripojiť sa na sieť/do siete/napojiť sa na sieť**

Im November ist unsere neue Homepage ans Netz gegangen. – **pripojiť sa na sieť/pripojiť sa na internet**

Beide Spieler waren sehr beweglich, gingen häufig ans Netz [...]. – **nabiehať na sieť/chodiť/ chodievať na sieť**

Z pohľadu miery vplyvu kontextuálneho zasadenia východiskovej binárnej konštrukcie na jej ekvivalenty v cieľovom jazyku je zaujímavé PMS *am Telefon*²². V celej šírke kontextov sa vyčlenili dve hlavné skupiny použitia, reflektujúce príslušnosť spojenia k dvom rozdielnym sémantickým triedam adverbiálneho určenia, lokálnemu a modálnemu. V prípade syntactickej funkcie adverbiálneho určenia lokálneho spojeniu *am Telefon* zodpovedajú v slovenčine spojenia **na telefóne/pri telefóne**. Tieto sú použiteľné v rámci všetkých čiastkových aspektov, avšak nie vzájomne rovnocenne substituovateľné vo všetkých kontextoch. Možnosti vzájomnej nahraditeľnosti sú podmienené slovesným partnerom (*am Telefon sitzen* – *sedieť pri telefóne/na telefóne* vs. *am Telefon hängen* – *visieť na telefóne*). V niektorých prípadoch môžu konkurovať formálne rovnakým prekladom vetné konštrukcie so zodpovedajúcim plnovýznamovým slovesom, ako napr. *Sie sitzt wieder am Telefon*. – *Zase telefonuje/vyvoláva*. Už východiskové kontextuálne zasadenie však musí naznačovať kladenie dôrazu na činnosť a nie na statickú lokalizáciu. Pestrejšiu škálu ekvivalentov ponúka použitie spojenia *am Telefon* vo funkcii modálneho adverbiálneho určenia, i keď nie všetky sú k dispozícii v prekladových slovníkoch. Lingea.sk neponúka pre spojenie *am Telefon* žiadne ekvivalenty, slovník.sk naopak pre obe sémantické triedy po jednom ekvivalente. Pokiaľ chceme ponúknuť nielen dôkladný popis kolokability predložkovo-menného spojenia, ale i na ňu sa vzťahujúce adekvátne ekvivalenty, potom musia byť zachytené všetky možnosti. Pre spomínané modálne použitie prichádzajú do úvahy navzájom substituovateľné ekvivalenty *cez telefón*, **prostredníctvom telefónu**, **telefonicky**, **telefónom**. V porovnaní s východiskovou predložkovou konštrukciou vidieť i tu formálnu diskrepanciu.

---

²² Zvýraznené ekvivalenty nie sú lexikograficky zachytené.

SUMARIZÁCIA ZISTENÝCH VÝSLEDKOV

PMS lokálneho charakteru sú dôležitou súčasťou lexikálnych prostriedkov na vyjadrenie priestorového vzťahu s vetnočlenskou platnosťou lokálneho príslovkového určenia. V súvislosti s daným ponímaním lokálnych PMS možno poukázať na niektoré tendencie vyplývajúce z korpusovej analýzy, ktoré boli čiastočne načrtnuté na príslušných miestach tejto štúdie. Dotýkajú sa na jednej strane ich sémantiky, na druhej strane ich vetnočlenskej platnosti:

- Pre analyzované binárne konštrukcie s výnimkou PMS *hinter Gittern* je príznačná polysémia, ktorá nachádza svoj odraz v možnosti ich viacrozmerného použitia. Rozhodujúcim pre uchopenie tak polysémie, ako aj možnosti viacrozmerného použitia PMS je ich konkrétne kontextuálne zasadanie. Vplyvom konkrétnych kontextuálnych partnerov dochádza k odstráneniu mnohoznačnosti PMS a dokážeme tak následne špecifikovať charakter jeho použitia. Kľúčovú rolu v tomto procese zohrávajú verbálni kookurenční partneri a v prípade pretrvávajúcej nejednoznačnosti aktualizovaného významu spojenia buď obsadenie subjektovej, alebo objektovej pozície v závislosti od konkrétneho verbálneho partnera. Relevantnosť ostatných komponentov kontextuálneho rámca nemožno poprieť, pre delimitáciu mnohoznačnosti PMS sa však ukazujú ako menej dôležité. Potreba „kontextuálneho prístupu“ vo výskume PMS sa ukazuje ako opodstatnená aj z ďalšieho dôvodu; kontextuálny rámec je často ukazovateľom špecifických použití, ktoré nie sú lexikograficky zachytené, a to i napriek tomu, že si to daná špecifickosť vyžaduje.
- S ohľadom na vetnočlenskú platnosť treba zdôrazniť, že niektoré lokálne PMS nevystupujú v kontextoch len vo svojej primárnej funkcii, ale vplyvom relevantných kontextuálnych partnerov preberajú popri rovnakej formálnej stránke aj iné syntaktické funkcie, prípadne vykazujú v pozícii lokálneho adverbialného určenia rozdielnu záväznosť vo vzťahu k slovesu (záväzné vs. fakultatívne lokálne adverbialné určenia). Zvláštnu pozornosť si tu zaslúžia také konkrétne použitia, keď sa v PMS vplyvom kontextuálneho zasadania kumulujú dve syntaktické funkcie, jednak funkcia lokálneho adverbialného určenia a jednak funkcia predložkového objektu (napr. *ans Netz gehen* v zmysle pripojiť sa do siete ~ sich ans Netz anschließen).

S ohľadom na kontrastívny aspekt tu zúžený na otázku ekvivalencie možno konštatovať priamy vplyv oboch javov, polysémie i polyfunkčnosti binárnych PMS na ekvivalenciu. Tento vplyv sa odzrkadľuje jednak v počte slovenských ekvivalentov pre východiskovú jednotku či už celkovo, alebo v rámci jednotlivých vymedzených významov a jednak v povahe a formálnej stránke ekvi-

valentov, ktoré nie sú výlučne viazané len na východiskovú štruktúru PMS. Rovnako dôležitým je i zistenie nedostatočného lexikografického zachytenia nielen kolokability a možností použitia PMS v lexikografických zdrojoch východiskového jazyka, ale aj ich slovenských ekvivalentov v digitálnych prekladových slovníkoch.

Literatúra

- BERTHELE, Raphael. 2006. *Ort und Weg: Die sprachliche Raumreferenz in Varietäten des Deutschen, Rätoromanischen und Französischen*. Berlin: Walter de Gruyter.
- FRAŠČÍKOVÁ, Simona. 2019. „Die Präposition-Nomen-Wortverbindungen lokalen Charakters. Eine kontrastive korpusbasierte Untersuchung am Beispiel von „außer Sicht“.“ In *Präposition-Nomen-Verbindungen : Korpusstudien zu Gebrauch und Musterhaftigkeit phraseologischer Minimaleinheiten*, edit. Ďurčo Peter et al., 145–165. Berlin: Logos Verlag.
- FRAŠČÍKOVÁ, Simona. 2018. „Die korpusbasierte Untersuchung der „lokalen“ Präposition-Substantiv-Verbindung *am Telefon* aus kontrastiver Sicht.“ In *Aktuelle Fragen und Trends der Forschung in der slowakischen Germanistik 3*, edit. Hornáček Banášová Monika et al., 60–106. Nümbrecht: Kirsch Verlag.
- HORNÁČEK BANÁŠOVÁ, Monika. 2019. „Zum Autonomie-Status der präpositionalen Wortverbindungen.“ In *Präposition-Nomen-Verbindungen : Korpusstudien zu Gebrauch und Musterhaftigkeit phraseologischer Minimaleinheiten*, edit. Ďurčo Peter et al., 125–143. Berlin: Logos Verlag.
- HORNÁČEK BANÁŠOVÁ, Monika. 2018. „Präpositionale Wortverbindungen mit modaler Bedeutung.“ In *Aktuelle Fragen und Trends der Forschung in der slowakischen Germanistik 3*, edit. Hornáček Banášová Monika et al., 147–171. Nümbrecht: Kirsch Verlag.
- ROBERTS, Nora. 2013. *Spiel um Sieg und Liebe*. München: Heyne Verlag.
- STEYER, Kathrin. 2018. „Lexikalisch geprägte Muster – Modell, Methoden und Formen der Onlinepräsentation.“ In *Sprachliche Verfestigung*, edit. Kathrin Steyer, 227–264. Tübingen: Narr.
- VATER, Heinz. 1996. *Einführung in die Raum-Linguistik*. Hürth: Gabel Verlag.
- WEISS, Petra. 2005. *Raumrelationen und Objekt-Regionen: Psycholinguistische Überlegungen zur Bildung lokalisationspezifischer Teilräume*. Wiesbaden: DUV.

Digitálne zdroje

<https://slovník.azet.sk>

<http://slovník.juls.savba.sk/?w=plagiat&d=kssj4>

<http://uwv.ids-mannheim.de/prepcon/index.html>

<http://www.duden.de/>

<https://www.dwds.de>

<https://www.javys.sk/sk/informacny-servis/energeticky-slovník/E/elektricka-siet>

<https://slovníky.lingea.sk/nemecko-slovensky>

<https://www.sketchengine.co.uk/>

<https://webslovník.zoznam.sk>

Mgr. Simona Fraščíková, PhD.
Katedra germanistiky
Filozofická fakulta
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Nám. J. Herdu 2, 917 01 Trnava
simona.frastikova@ucm.sk